

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бояринова І.О.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук України*

ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЕКОНОМІЇ ЯК НАУКИ В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ О.П. ЛЮДОГОВСЬКОГО

У другій половині XIX ст. після проведення відповідних трансформаційних реформ в аграрній сфері, набуло значної актуальності застосування певного інноваційно-економічного впливу на розвиток сільського господарства задля подолання кризової ситуації занепаду та відставання даної галузі. Вже на той час, власники господарств та дослідники розуміли, що процес ефективного ведення та організації сільськогосподарського виробництва повинен бути наукоємним та комплексним у вивченні та застосуванні з суспільними науками. Тому особливої уваги наділяли дослідженню зокрема агрономії та сільськогосподарської економії, з метою отримання можливого доходу від господарства. Ціллю останньої як новітньої на той час науки, було збільшення рентабельності ведення сільського господарства шляхом поширення відповідних теоретико-методичних та науково-практичних (економічних, фінансових, статистичних, правових) знань та прийомів серед суб'єктів її вивчення. Відповідно, розгляд даного питання залишається актуальним і до нині.

Основою становлення сільськогосподарської економії як новітньої науки було запровадження вищої економічної освіти у сфері сільського господарства в період кінця XIX ст. Одним із фундаторів даного процесу був вітчизняний вчений аграрник-економіст О.П. Людоговський, завідувач кафедри сільськогосподарської економії Петровської академії (1870–1876 рр.). Його науковий пошук в період кінця XIX – першої половини XX ст. в галузі сільськогосподарської економії став одним із вагомих серед комплексних досліджень української історико-економічної науки та відповідно має інноваційний характер результатів та надбань.

О.П. Людоговський вважається засновником сільськогосподарської економії як науки, засновану на фундаментальних працях А. Тесра. Німецький вчений розглядав ефективність ведення сільського господарства через симбіоз з технічним забезпеченням, природничими науками та економікою. Наукова праця «Про англійське сільське господарство» (1782 р.) відображала його твердження, які слугували підґрунтям формування агроекономічних наукових ідей О.П. Людоговського [8, с. 1].

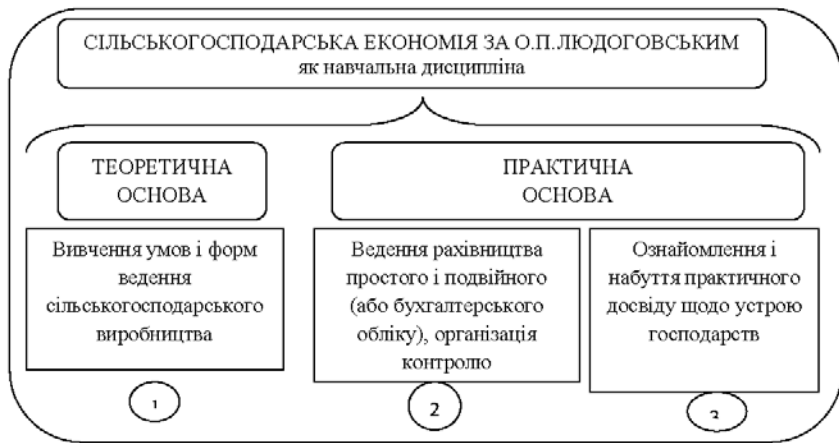
О.П. Людоговський був вченим-практиком із закордонним досвідом, здатний закласти теоретичні засади ведення сільського господарства студентам при вивченні предмету та на власному прикладі надавати необхідні практичні навички при цьому [4, с. 101]. Доказ даному тезису слугував розроблений у вересні 1870 р. перший повний чіткий курс академічної дисципліни з сільськогосподарської економії. Його розробці слугувало двомісячне літнє відрядження вченого до краєвих місцевих маєтків, з метою покращення власного набутого рівня практичного досвіду ведення сільського господарства.

Одним із інноваційних аспектів у вивченні сільськогосподарської економії як науки було започаткування даним аграрієм-економістом з 1872 р. в Петровській академії практичної підготовки серед студентів, як обов'язкової умови формування необхідних знань та вмій. Відповідно, О.П. Людоговським вперше було конкретизовано трактування сільськогосподарської економії як навчальної дисципліни саме на теоретичних і практичних засадах її вивчення (див. рис. 1).

В процесі дослідження сільськогосподарської економії як науки, О.П. Людоговським створено ряд важливих праць. Особливого значення набувають саме «Закон повернення Лібіха і раціональний метод визначення розмірів добрив» (1871 р.), [6] «До вчення про системи землеробства» (1872 р.) [7], «Настільну книгу для російських сільських господарів» (1874 р.), [3, с. 38] «Основи сільськогосподарської економії та сільськогосподарського рахівництва. Досвід керівництва для практичних господарів, землеробських і реальних училищ і допомога при заняттях студентів вищих навчальних закладів» (1875 р.) [5] та ін.

А.В. Чайанов надав найвищу оцінку фундаментальній праці вченого «Основи сільськогосподарської економії та сільськогосподарського рахівництва. Досвід керівництва для практичних господарів, землеробських і реальних училищ і допомога при заняттях студентів вищих навчальних закладів» (1875 р.), ознаменувавши її основним

російськомовним виданням для вивчення як економії землеробства, так і організації ведення господарства [9, с. 174].

Рис. 1. Сільськогосподарська економія як навчальна дисципліна за О.П. Людовським О.П.

Джерело: сформовано автором за даними [1, с. 236; 5, с. 7]

Стверджуємо, що наукові доробки О.П. Людоговського у галузі сільськогосподарської економії стали певним переходом на якісно новий рівень становлення даної науки на теоретико-методичному та науково-практичних рівнях, за рахунок того, що було:

- сформовано суть економічно обґрунтованого оптимуму затрат;
- доведено важливість максимізації не валового доходу, а чистого доходу від ведення господарства;
- запропоновано формулу формування валового доходу, в якій було введено ренту (плату за землю), плату за працю, капітал, інтелектуальні людські здібності («інтелігенція підприємця»);
- надано визначення понять інтенсивного і екстенсивного ведення сільського господарства;
- сформовано «Закон рентабельності» на основі проведених агрономічних досліджень із застосування мінеральних добрив для збільшення врожаю;
- охарактеризовані аспекти наявної конкуренції як необхідної умови у веденні ефективного господарства;

– сформовано теорію систем сільського господарства як наслідок розвитку двох факторів природно-історично та економічного (перехід від одної системи до іншої відбувається перш за все за рахунок зміни вартісного відношення факторів виробництва).

Отже, науково-педагогічна діяльність вченого аграрного економіста О.П. Людоговського дозволила популяризувати визначені інноваційні аспекти щодо виокремлених структурних елементів сільськогосподарської економії, за рахунок застосування яких і була досягнута можливість оптимізації витрат виробництва і відповідно отримання економічного ефекту (чистого прибутку) від діяльності сільськогосподарського виробництва на постійній основі. Результати досліджень вченого слугували основою для подальших наукових пошуків в даній галузі, і беззаперечно були і залишаються фундаментальними щодо узагальнення вітчизняного наукового досвіду та досвіду Західної Європи в сфері агроекономічної науки та веденні господарства в даній галузі.

Список використаних джерел:

1. Баутин В.М., Казарезов В.В. Петровская (Тимирязевская) академия: становление (1873–1894). – Т. II. – Часть 1. – М.: ФГНУ «Росинформагротех», 2006. – С. 420.

2. Гаркавко В.К. З історії розвитку «Сільськогосподарської економії» в системі економічних наук // Історія народного господарства та економічної думки України. Зб. наук. праць. – Випуск 37–38. – Київ, 2005. – 368 с. – (Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»). – С. 305.

3. Известия Петровской Земледельческой и Лесной Академии. – М., 1881. – Вып. 1. Ст. 52, 133.

4. Кузнецов И.А. Очерки истории сельскохозяйственной экономики в России: XIX – начало XX века / И.А. Кузнецов. – М.: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2018. – С. 390.

5. Людоговский А.П. Основы сельскохозяйственной экономики и сельскохозяйственного счетоводства. Опыт руководства для практических хозяев, земледельческих и реальных училищ и в пособие при занятиях студентов высших учебных заведений / Сост. А. Людоговский. – С.-Петербург, 1875. – С. 488.

6. Людоговский А.П. Закон возврата Либиха и рациональный метод определения размеров удобрения // Русское сельское хозяйство. – 1871. – № 5. – С. 3–35.

7. Людоговский А.П. К учению о системах земледелия // Сельское хозяйство и лесоводство. 1872. Сентябрь-ноябрь. – С. 1–31, 33–55, 57–85.

8. Флагман агроэкономического образования: монография / Под науч. ред. А.М. Гатаулина. – М.: ФГБОУ ВПО РГАУ-МСХА им. К. А. Тимирязева, 2013. – С. 180.

9. Чайанов А.В. Основній линини развития сельскохозяйственной мысли за два века // Крцимовский Р. Рзвитие основныйх пинципов науки о сельском хозяйстве в Западной Европе. – М., 1927. – С. 231.